

Het Reewild

MEDEDELINGENBLAD VAN DE *Vereniging „Het Reewild”*

6e jaargang nr. 3
september 1989

Het Reewild

MEDEDELINGENBLAD VAN DE **Vereniging „Het Reewild“**

Beschermheer Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden

De Vereniging „Het Reewild“ stelt zich ten doel:

... de instandhouding en verbetering van de kwaliteit van het reewild in Nederland; het behartigen van de belangen van reewildjagers in de uitoefening van het hiervoor omschreven; een en ander in de ruimste zin des woords. Zij tracht dit doel te bereiken door: het bevorderen van een goed beheer van de reewildstand, onder andere door het geven van voorlichting en adviezen, het verzorgen van publicaties gericht op de leden, alsmede op instanties die zich op enigerlei wijze bezig houden met of raakvlakken hebben met het reewild en/of zijn biotoop. Het verlenen van service aan leden, door hen informatie te verschaffen, met name in een uit te geven periodiek, door hun wensen en verlangens jegens elkaar of jegens de hiervoor gemelde instantie over te brengen en zo mogelijk te vervullen en door het coördineren van meningen, zodat deze voor zo veel mogelijk als uniforme beleidslijn door de vereniging tot uiting kunnen worden gebracht.

BESTUUR

voorzitter:

Jhr. M. de Savornin
Lohman,
Smidswater 2A
2514 BV 's-Gravenhage,
Tel.: 070-643596/
070-689266.

secretaris:

Jhr. Mr. Th. W. R. M.
Serraris,
Groen v. Prinstererlaan 28,
3818 JP Amersfoort,
Tel.: 033-631833 (privé).

penningmeester:

J. R. Baron de Vos van
Steenwijk,
Genistalaan 35,
7313 BH Apeldoorn,
Tel.: 055-555063.

Drs. J. F. Erdmann,
Rembrandtlaan 15,
1231 AA Loosdrecht,
Tel.: 02158-1285.

Drs. Th. J. Litjens,
Dorpsstraat 40,
4845 CG Wagenberg,
Tel.: 01693-1420
01693-1827

W. v. Loenen,
Aldenhoven 2,
6093 HB Heythuysen,
Tel.: 04749-2810

J. J. Meissner,
Dijk 4,
8113 VA Wijhe,
Tel.: 05702-1255

A. J. Mörzer Bruijns,
v. Petersom
Ramringweg 30,
8072 RA Nunspeet,
Tel.: 03412-57483,
03412-51874 (kant.).

Ir. J. Poutsma,
Lokveenweg 38,
9751 CK Haren,
Tel.: 050-347278.

H. Punt,
Weelweg 8,
4323 LR Ellemeet,
Tel.: 01117-1235.

J. Schoonderbeek,
Meidoornstraat 16,
7497 MG Bentelo,
Tel.: 05472-228.

Ir. J. M. Seroo,
Achelsecdijk 6,
3598 Bocholt (België),
Tel.: 09-3211448364.

administratie:
Mevr. J. E. van Herp,
Landjonker 19,
3834 CL Leusden,
Tel.: 033-942032.

administratie afschot:
Nic. G. Kerssies,
Oenenburgweg 194,
8072 GP Nunspeet,
Tel.: 03412-53521.

beheer materiaal:
A. J. Mörzer Bruijns,
v. Petersom
Ramringweg 30,
8072 RA Nunspeet,
Tel.: 03412-57483,
03412-51874 (kant.).

slijpplaatjes:
G. J. M. Koenderink,
Lhee 96,
7991 PK Dwingeloo,
Tel.: 05219-7356.

Regio's van de Vereniging "Het Reewild"

**Regio
Noord Nederland**
voorzitter: Ir. J. Poutsma
secretaris: N. Loeröf,
Tolhuisweg 30a,
9475 PG Midlaren,
Tel.: 05905-4133.

Regio Overijssel
voorzitter: H. Meyling,
secretaris:
J. Schoonderbeek
Meidoornstraat 16,
7497 MG Bentelo,
Tel.: 05472-228.

**Regio
Gelderse Achterhoek**
voorzitter:
G. H. van der Peijl,
secretaresse:
Mevr. T. C. Nijman-Smit,
Harsenssesteeg 13,
7217 MD Harsen,
Tel.: 05751-1569.

Regio Veluwe
voorzitter: G. W. Boele,
secretaris: H. Ruseler,
Houtkampweg 12,
6731 AW Otterlo,
Tel.: 08382-1218.

**Regio Utrecht,
Gooi en
Vechtplangebied**
voorzitter:
Drs. J. F. Erdmann,
secretaris:
Mr. L. P. M. J. Canjels,
Adr. Piecklaan 15,
3739 LG Hollandsche
Rading, Tel.: 02157-1701

**Regio West- en Midden
Brabant**
voorzitter: Drs. Th. J. Litjens,
secretaris:
G. W. A. M. Hamel,
Assumburgstraat 14,
4834 KP Breda,
Tel.: 076-656005.

Regio Zeeland
voorzitter: H. Punt,
secretaris:
M. W. Jeremiasse,
Kraavensteinweg 134,
4328 RD Burgh-
Haamstede,
Tel.: 01115-3359.

Regio Limburg
voorzitter: W. van Loenen,
secretaresse:
Mevr. P. H. J. M. Adams,
Overhaelen 8,
6081 ND Haelen,
Tel.: 04759-4498.

Vereniging Reewildkring Oost Brabant

voorzitter:
H. A. v. d. Vleuten,
secretaris:
A. J. G. v. Kuijk,
De Kranssen 21,
5581 AG Waalre,
Tel.: 04904-14624.

Foto voorpagina

Ir. J. Poutsma

Gironummer penningmeester Vereniging

„Het Reewild“: 813577

Redactiecommissie Mededelingenblad „Het Reewild“:

Ir. H. Eikelboom, eindredacteur, Nic. Beetslaan 20, 3743 HM Baarn, Tel.: 02154-17069
G. W. Boele, Kampervweg 18, 8181 CM Heerde, Tel.: 05782-2193.
P. H. Schneider, Jachtlaan 8, 4851 AM Ulvenhout, Tel.: 076-612293.

Druk en grafische vormgeving:

Drukkerij Lulof B.V.
Postbus 100 - 7600 AC Almelo
Tel. 05490-11011 - Telefax 05490-20304

Het Reewild

INHOUD

Van de voorzitter	2
Uitreiking wisselprijs - Lauditium	2
Afscheid penningmeester - uitreiking ledenwerfwisselprijs	4
In memoriam Mr. Th Enklaar	5
De ontwikkeling van het gewei, een begin zonder eind?	6
Enkele reewildziekten	8
Bok met 135 reehorzellarven	9
Boekbespreking	10
Gratis praktijkinformatie	12
Gemerkt reewild op het eiland Föhr	12
Enkele praktische tips over voerakkers en likstenen	13

De datum om copy voor „Het Reewild" nr. 4 - 1989
in te leveren is: 15 november 1989.

Van de voorzitter

Tijdens de Jaarvergadering 1989 op zaterdag 3 juni l.l. had ik als voorzitter van de vereniging het voorrecht de wisselprijs Vereniging "Het Reewild" te mogen uitreiken aan

Dr. Ir. W. Verhoeven.

Het door de jury van de wisselprijs opgestelde Lauditium luidt aldus:

LAUDITIUM

De jury verbonden aan de toekenning van de Wisselprijs Vereniging "Het Reewild" bestaande uit:

Voorzitter Vereniging "Het Reewild"

Voorzitter Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging

M. K. H. Vos en

Dr. J. L. van Haften.

In aanmerking nemende, dat het haar taak is om de Wisselprijs Vereniging "Het Reewild" in overeenstemming met het desbetreffende Reglement (artikel 5), toe te kennen aan een Nederlander of een Nederlandse instelling, die zich uitzonderlijk verdienstelijk heeft gemaakt voor het reewild in Nederland, besluit op voordracht van het bestuur van de Vereniging "Het Reewild" de WISSELPRIJS VERENIGING "HET REEWILD" in het jaar 1989 toe te kennen aan:

de heer Dr. Ir. W. VERHOEVEN

en wel op de navolgende gronden:

Hij was vanaf 1968 gedurende een reeks van jaren secretaris van de Vereniging "Het Reewild". Niet alleen vervulde hij deze functie op voortreffelijke wijze, maar gaf daaraan een extra dimensie doordat hij een open oog had voor het belang van public relations.

Hij stimuleerde dan ook met kracht het stelselmatig in woord en geschrift uitdragen van de opvattingen van de Vereniging "Het Reewild" betreffende het reewild en het beheer daarvan.

Hierdoor heeft hij wezenlijk bijgedragen aan de gedurende de laatste decennia duidelijk toegenomen interesse in reewild in het algemeen en deskundigheid van de reewildjagers in Nederland in het bijzonder, zulks is op de kwaliteit en de stand van het reewild hier te lande onmiskenbaar van invloed geweest.

Hij droeg gedurende vele jaren in belangrijke mate bij aan de gedachtenvorming binnen de Vereniging "Het Reewild" inzake het reewildbeheer en de presentatie daarvan naar buiten.

Hij gaf bij herhaling blijk van een grote betrokkenheid bij en loyaliteit ten opzichte van de Vereniging "Het Reewild".

Ook nadat hij zijn bestuursfunctie had neergelegd, heeft de vereniging onder uiteenlopende omstandigheden nimmer tevergeefs een beroep op hem gedaan.

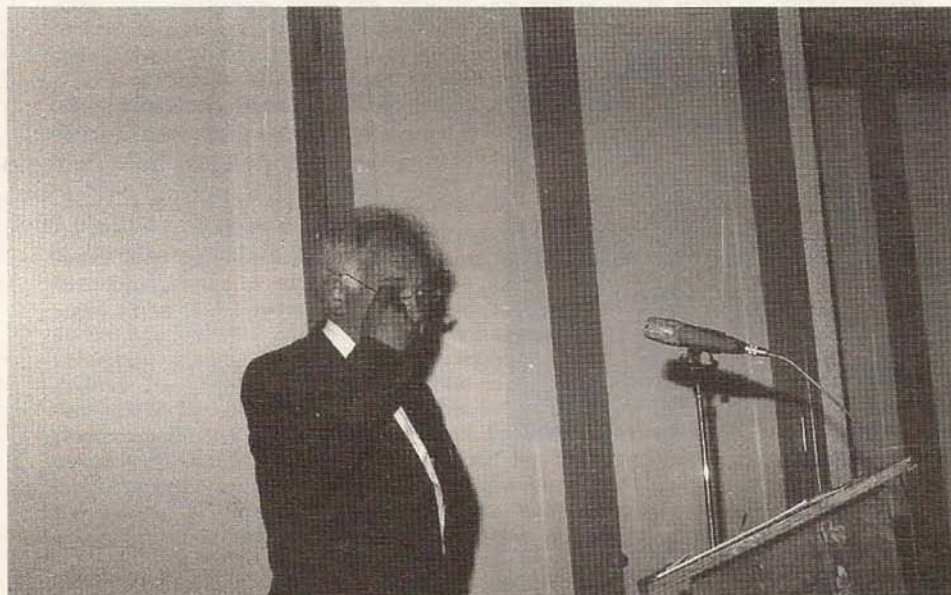
In zijn opvattingen omtrent de jacht - speciaal ten aanzien van het reewild - staat het belang van de natuur als geheel en de bescherming, het behoud en het beheer daarvan nadrukkelijk voorop.

Hij wist diegenen, die - waar nodig - opkomen voor een goed en verantwoord wildbeheer met als sluitstuk de jacht en die daarbij soms op veel onkunde en onbegrip stuiten, te bemoedigen en te inspireren tot het voortzetten van hun activiteiten in deze.

Bijzondere en sprekende karaktertrekken en eigenschappen als een grote intelligentie, originaliteit, het vermogen om onverbloemd te kunnen spreken en schrijven, alles met een systematische indeling in denken en handelen, maakte hem tot een uitgesproken ambassadeur van natuur en jacht.

Naast zijn opmerkelijke inzet met betrekking tot zaken het reewild betreffende, zette hij zich op uitnemende wijze in voor het behoud van het wild in het algemeen, voor de jacht en de belangen van de jagers, zowel in nationaal als in internationaal verband.

Zo was hij van juli 1976 tot februari 1989 lid van de Jachtraad, gedurende een aantal jaren lid van het Landelijk Bestuur van de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging en bestuurslid, thans adviseur, van de Stichting Behoud Natuur en Leefmilieu. Voorts was hij de eerste Secretaris-Generaal van FACE, de federatie van Europese jagersverenigingen.

Dr. Ir. W. Verhoeven - (Foto: Ir. J. Poutsma)

Afscheid penningmeester - uitreiking ledenwerfwisselprijs

De algemene ledenvergadering, op 3 juni j.l. te Vorden gehouden, kende naast de diverse punten van meer huishoudelijke aard en, als hoogtepunt, de uitreiking van de wisselprijs Vereniging "Het Reewild", ook het afscheid van de vorige penningmeester, Ir. F. W. Craandijk, die na een periode van bijna vijf jaar zijn functie inmiddels aan J. R. Baron de Vos van Steenwijk heeft over-gedragen. Aan hem werd hartelijk dank gebracht voor het vele en belangrijke werk in deze periode verricht. Als stoffelijk blijik van waardering mocht hij een boom-aanwasboor in ontvangst nemen.

Foto: Ir. J. Poutsma

Voor het eerst vond ook de uitreiking van de ledenwerfwisselprijs plaats. Vorig jaar, bij zijn benoeming tot erelid, had

Ir. H. Eikelboom deze prijs in het vooruitzicht gesteld. Inmiddels had dit aanbod gestalte gevonden in een door ons lid en aan ons blad medewerkend illustrator H. Rusesler vervaardigde tekening. Als motief gold een reebok en reeget, geplaatst in een karakteristiek deel van het park "De Hoge Veluwe".

Foto: Ir. J. Poutsma

Als eerste mocht de heer J. Schoonderbeek deze prijs in ontvangst nemen, als waardering voor de afgelopen jaar door de regio Overijssel, maar speciaal ook door de bijzondere activiteit van de heer Schoonderbeek, aangeworven 23 nieuwe leden.

H.E.

IN MEMORIAM

Mr. TH. ENKLAAR

Op 17 juli 1989 is Mr. Theodorus Enklaar na een moedig gedragen ziekte op 71-jarige leeftijd overleden.

Nadat een slopende ziekte was geconstateerd moest hij een zware operatie ondergaan. Aanvankelijk was er toen hoop op een voorspoedig en blijvend herstel. Helaas bleek deze hoop ongegrond en is Theo Enklaar in Nederland gestorven.

In 1979 werd hij tot lid van het bestuur van de Vereniging "Het Reewild" benoemd.

Tijdens de Jaarvergadering 1980 werd hij tot voorzitter van de Vereniging gekozen en volgde als zodanig de heer M. K. H. Vos op. In verband met zijn voornemen in Frankrijk te gaan wonen zag hij zich genoodzaakt in de loop van 1984 het voorzitterschap van de vereniging neer te leggen. De overdracht van het voorzitterschap vond dan ook plaats tijdens de Jaarvergadering in mei van dat jaar.

De heer Enklaar heeft zich met grote toewijding ingezet voor de Vereniging "Het Reewild" en haar leden.

Ernstige tegenslagen zijn hem tijdens zijn voorzitterschap niet bespaard gebleven. Zo deed zich in 1982 tijdens de traditionele 3-jaarlijkse trofeeëntoonstelling in Vorden het wel heel trieste feit van de inbraak, de diefstal en vernieling van de grofwildtrofeeën voor. Hij heeft zich dit zo verwerpelijke gebeuren ernstig aangetrokken. De trofeeën die nog werden teruggevonden heeft hij als voorzitter van de Vereniging persoonlijk teruggebracht naar de over het gehele land verspreid wonende inzenders.

Ook het feit, dat Jan Mekers als welhaast onmisbare steunpilaar van de vereniging ons in maart 1984 ontviel, heeft hem sterk aangegrepen.

Naast deze verdrietige zaken zijn gelukkig ook vele positieve feiten en ontwikkelingen binnen de vereniging uit de periode van zijn voorzitterschap te memoreren. Aan vele daarvan heeft hij de stoot gegeven of daaraan wezenlijk bijgedragen.

Zo beraadde het bestuur zich onder zijn voorzitterschap op het uitzetten van een nieuwe koers en het ontwikkelen van een nieuw élan om de onmiskenbare vergrijzing van het ledenbestand en de achteruitgang van het ledental een halt toe te roepen.

In vele gesprekken met vertegenwoordigers van de onderling zo verschillende regionale organisaties werd onder zijn leiding gezocht naar een nieuwe formule voor de landelijke vereniging met sterk regionaal gebonden activiteiten.

Dit alles heeft veel van zijn tijd en aandacht gevraagd.

Zeker dient ook vermeld te worden het instellen van het Mededelingenblad "Het Reewild", waarvan in maart 1984 het eerste nummer verscheen. Daarmee werd, naast het zoeken naar een nieuwe meer democratische structuur van de vereniging, langs een andere weg eveneens gestreefd naar meer contact tussen de leden en het bestuur van de vereniging en het meer betrekken van de leden bij de activiteiten daarvan.

Zo heeft Theo Enklaar, eerst als bestuurslid en later gedurende vier jaar als voorzitter, met veel aandacht, ook voor de intermenselijke verhoudingen, bijgedragen aan de vernieuwing van de vereniging en de aanpassing daarvan aan gewijzigde maatschappelijke verhoudingen. Daarbij gaf hij blijk van een bijzonder gevoel voor humor en een opmerkelijk vermogen tot relativeren.

Op vrijdag 21 juli 1989 vond te Usselo nabij Enschede onder overweldigende belangstelling de crematie plaats, waarbij wij hem de laatste eer bewezen.

M. de Savornin Lohman.

De ontwikkeling van het gewei, een begin zonder eind?

Dit is een proces dat zich uitstrekt over het gehele jaar.

De oorzaak is samen te vatten in een aantal factoren:

- Hormonale huishouding
- Vastgelegde genetische aanleg
- Energie reserves
- Invloeden van buiten af, die jaarlijks sterk kunnen veranderen.

Het bastgewei groeit aanvankelijk langzaam; dit gaat echter al spoedig over in een snellere groei, het zetten van de einden en de vertakking; het begrenzen van de lengte eindigt met het afsterven van de bast.

Rozen, parels en rillen (lijsten) ontstaan in de tweede fase van de groei van het bastgewei, d.m.v. kleine oppervlakkige woekeringen, hoe, daar kom ik later op terug.

De verbening (verkalking) zet pas in als de helft van het gewei zijn uiteindelijke lengte heeft bereikt. Iedere jager, die reewild observeert, weet dat de lengte van het dag-nachtritme met zekerheid het begin en einde van de geweicyclus beïnvloedt.

De temperatuur is van minder belang, dit in tegenstelling tot bij de plantenwereld. Deze laatste wordt, zoals U afgelopen winter zelf heeft kunnen constateren sterk door de weersgesteldheid beïnvloed.

Volgens de geleerden zijn het de optische zenuwen die reageren op de lengte van het dag-nachtritme en

dit doorgeven aan de hypofyse (gelegen in de kleine hersenen). Deze gaat hormonen produceren, die de geweiopbouw op gang brengen c.q. het afbreken regelen.

De grote regelaar voor de groei van het bastgewei is het hormoon testosteron. In een jaarcyclus zijn er drie testosteronpieken in het bloed te vinden en wel tijdens het begin van de groei van het bastgewei, tijdens het vege en tenslotte tijdens de bronst.

Het testosteron zorgt voor de geweiopbouw maar als het gewei afgeworpen wordt zal dit hormoon in zeer geringe mate nog een rol spelen in de lichaamshuishouding. Het neemt na de bronst snel af en hoe vlugger de hoeveelheid van dit hormoon daalt, des te sneller zal het gewei afgeworpen worden.

Blijft een bok lang met de geit samen, dan zal hij meestal ook later afwerpen. Vandaar dat oudere bokken eerder afwerpen dan jongere. Deze laatste blijven dan ook vaak langer met de geit samen. Iedereen zal nu ook begrijpen dat bij verwijdering van de testikels (bronskogels) tijdens de geweigroei, het tot "pruik"-vorming komt. Als n.l. de golfbeweging van de testosteronspiegel in het bloed ontbreekt zal de besturing door dit hormoon achterwege blijven.

Een korte opmerking wil ik maken over de erfelijke aanleg. Over dit onderwerp is al veel inkt verschreven en nog meer gediskussieerd door jagers. Hierbij wordt maar al te snel vergeten, dat wat men uiteindelijk van het voltooide gewei ziet, **niet de erfelijke aanleg is**. Aanleg, het woord zegt het eigenlijk al, is een indicatie voor dat wat tenslotte ontstaat. Daarom is het onterecht,

om van de optiek van het gewei uit te willen gaan om de erfelijke aanleg te bepalen. De erfelijke aanleg maakt het hoogstens mogelijk of anders gezegd is een leidraad voor het eindproduct. Of er uit komt wat de mogelijkheden aangeven, hangt ook voor een groot deel van de conditie van het betreffende stuk wild af. Het zal duidelijk zijn dat reebokken alleen dan een sterk gewei zullen schuiven als de factoren - biotoop - geslachtsverhouding - bezetting - leeftijdsopbouw enz. evenwichtig zijn opgebouwd. Hier kunnen wij jagers een invloedrijke rol spelen.

Nu echter terug naar de biologie. Olt, een bioloog meende dat de ontwikkelingskracht van de groei uit ging van de bovenkant van de rozenstok. De wetenschappers Bubenik en Rovlansky hebben echter experimenteel bewezen, dat na verwijdering van het bovenste gedeelte van de rozenstok, het bastgewei normaal geschoven werd. Na verwijdering van de gehele rozenstok inclusief de huid er om heen regenereerde de rozenstok en er werd - wel is waar onregelmatig - een stang geschoven.

De mogelijkheid tot geweiontwikkeling beperkt zich dus niet tot alleen de rozenstok, maar strekt zich uit over dit gedeelte van het schedelbeen.

Iedere stang heeft hierbij z'n eigen afgegrensde-groeigebied, die bij beschadiging in het algemeen geen invloed op de andere rozenstok c.q. geweistang heeft.

Alleen wanneer bijvoorbeeld een stang inclusief de rozenstok en een stuk van het schedelbeen losbreekt kunnen er deformiteiten aan de

andere stang optreden.

Tijdens de groei van het bastgewei wordt de stang door een jasje van haar - de bast - omgeven die net eerder als de huid voorzien is van talg- en reukklieren. Het enige onderscheid met de normale huid is, dat de laatste tevens voorzien is van zweetklieren en spiertjes die haren overeind kunnen zetten (kippenvel).

De bast geeft niet alleen de onontbeerlijke bescherming aan het groeiende gewei, tevens worden de zenuwen en de bloedvaten die voor de groei zorgen er door beschermd. De beharing is kort en fijn en voelt zijdezacht aan.

Bij de meeste volwassen bokken is medio maart het gewei volgroeid en aan het eind van de maand maart zijn de einden verbeend.

Hoe ouder de bok, hoe vroeger in het algemeen zijn gewei klaar en geveegd is.

De groei van het bastgewei gaat qua snelheid trapsgewijze; direkt na het afwerpen moet er eerst huid groeien over het breukvlak, dan ontstaan de rozen en het begin van de stang. Dit alles kost verhoudingsgewijze veel tijd; halverwege is de groei sneller, om aan het eind weer af te nemen.

Als het gewei klaar is en helemaal verbeend, stopt de bloedvoorziening tussen geweikern en de bast. Door de voortschrijdende verbening ontstaat er een stremming van de bloedvaatjes in het centrum van het gewei; hierdoor ontstaan er doorbloedingsstoornissen van de bastvaastjes wat ook aan de binnenkant van de bast stuwung veroorzaakt. Het bouwstofrijke bloed verkalkt in de buurt van het periost - beenvlies - en vormt zo parels en de grotere bloedvaten

vormen lijsten.

De parels zijn dus eigenlijk botwoekeringen, die niet tegelijk met de groei, maar bij het afsterven van de bast ontstaan. In het algemeen neemt de pareling van onder naar boven af en komt aan de buiten- en achterzijde het meest voor.

Dit is de steeds wederkerende cyclus van de gewei groei.

Het gewei moet niet het doel zijn van het beheer, maar een afspiegeling van de gezondheid en goede sociale omstandigheden - met andere woorden een goed samenspel tussen levensruimte, leeftijdsopbouw en rust.

G. W. Boele.

Enkele reewildziekten

Het volgende bericht lezen we onlangs in het jachttijdschrift "Die Pirsch". Een Duitse jager schoot op 31 januari in de omgeving van Bremerhaven een opvallend zwakke en zieke reegeit.

Haar winterdos vertoonde grote

haarloze plekken; ze had géén kalf bij zich en woog slechts 13 kilo. Een onderzoeksinstituut stelde een aantasting door bepaalde parasieten z.g. "Haarlingen" vast.

Deze zijn nauwverwant aan luizen, zij voeden zich niet met bloed, maar met huidschubben. Ze komen op vrijwel ieder ree voor maar in een heel klein aantal. In sporadische gevallen komen ze op één enkele ree in grote hoeveelheden voor,

Foto: H. van Hout

**Gut
Ramsauhof**

Jagen, Vissen, Wandelen

op een rustiek landgoed in de Steiermark, Oostenrijk.

Jacht mogelijk op ree, gems, moeflon en hert.
Ervaren jachtpersoneel staat tot uw beschikking.

Voor inlichtingen en boekingen: **H.H. VERHEUL**, Waaldijk 43, 4184 EL Opijnen. Tel. 04181-2200 na 19.00 uur. Geen bemiddelingskosten.

heel klein aantal. In sporadische gevallen komen ze op één enkele ree in grote hoeveelheden voor, waardoor dan deze haaruitval optreedt, waardoor het dier zeker in de winterdag door groot warmteverlies ten ondergaat. Het toeval wil, dat rond diezelfde tijd van een soortgelijk geval in ons land uit de omgeving van St. Oedenrode melding werd gemaakt. (foto 1).

Door de zeer milde winter was het dier nog in leven, hetgeen bij een vorstperiode natuurlijk niet het geval meer zou zijn.

Door onderling sociaal contact kunnen andere reeën ook besmet raken. Hoofdzakelijk is dit nauwlettend in de gaten te houden en het toegestane afschot juist op deze stukken te concentreren. Nog net op de valreep voor het ter perse gaan van dit nummer ontvingen wij enkele foto's betreffende deze en een andere voorkomende

Foto: H. van Hout

reewildziekte, waarover wij met Dr. J. van Haften, bioloog en voormalig medewerker van het R.I.N. nog nader van gedachten hebben gewisseld. Het tweede geval betrof een

schimmelinfectie in het bot genaamd "Actinomybose", een ziekte die overigens óók bij mensen kan voorkomen.

In de volksmond ook wel genoemd "strootjebijt" omdat de ziekte via het kauwen op besmette grassprietten naar binnen komt, waardoor grote woekeringen o.a. zoals hier op de foto 2 in de kaak ontstaan, die het laveien op den duur onmogelijk kunnen maken.

Het blijft een goede zaak om bij het ontweiden van wild alert te blijven om b.v. via een plaatselijke veearts te weten te komen, wat het is en of bijv. het wildbraad nog wel voor consumptie geschikt is!

"ZESENDER".

Bok met 135 reehorzellarven

(uit Wild und Hund van 13 augustus 1989)

Eind februari van dit jaar werd in het gebied Gifhorn (B.R.D.) een ongeveer driejarige bok slachtoffer van het verkeer. Het betrof een oneven 6-ender, stangen ongeveer oorhoogte, het gewei in bast, die ontweid 14 kg woog. De bok bevond zich in een zo op het oog goede lichamelijke conditie en was nog volledig in het winterhaar.

Bij het afstropen van de huid deed ik (schr. U. Langner) echter een verrassende vondst. Aan beide zijden van de wervelkolom bevonden zich 135 larven van de reehorzelvlieg onder het rugdeel van de vacht. In het gebied van de keel was geen enkel spoor van aantasting zichtbaar en waren ook geen larven aanwezig. Aan het wildbraad van de rug was geen nadelige invloed waar te nemen.

Tot dusver werd iets dergelijks in dit revier niet waargenomen.

H.E.

Boekbespreking I

Op 26 mei j.l. is tijdens de opening van de Game Fair '89 het eerste exemplaar van het **Praktijkboek Biotoopverbetering** via Mr. J. B. van Zutphen aan Minister G. Braks aangeboden.

Dit boek, geschreven door een drietal bekende specialisten op dit gebied, J. Beekhuis, J. Oosterbaan en H. J. Zandbergen, kon mede verschijnen dank zij een belangrijke steun van het Jachtfonds; de uitgeverij is drukkerij Het Wapen van Renkum; de uitvoering omvat 112 pag. met 108 zwart-wit foto's/schema's.

Veel reewildjagers zijn overtuigd van het grote belang van een effectief verbeteren van de voedselsituatie in hun veld. Bladakkers, biotoopverbeterende akkers met winterrogge, boekweit, bladkool en Hegeringmengsel, wildweiden, bramenblad, etc. vormen een onderdeel van het voedselpakket van de als "snoeper" bekend staande reeën. De vraag is altijd hoe tijd, mankracht en geld zo effectief mogelijk ingezet kunnen worden bij de noodzakelijke verbetering van het biotoop. Natuurlijk geeft het **praktijkboek biotoopverbetering** geen antwoord op alle vragen.

Wèl is het een vraagbaak en ondersteuning voor de jager/wildbeheerder die op een verantwoorde wijze aan de slag is en wil. Met name verantwoord omdat men meestal op andermans grond plant en zaait en het wildbeheer moet plaatsen binnen het kader van het totale bos- of natuurbeheer.

Een aanzienlijk deel van het boek bestaat uit de beschrijving van typisch Nederlandse landschappen en de mogelijkheden van biotoopverbetering en natuurontwikkeling daarin. Daarna volgt een zeer praktische beschrijving van aanleg en onderhoud van houtwallen en een uitvoerige behandeling van verbetering van de voedsel-situatie. Niet vergeten is zaken en hulpmiddelen als planologie, landinrichting, kaarten, handgereedschappen, etc. te behandelen.

"Dit boek is uiteraard niet compleet" schrijft secretaris-penningmeester Van Welie van het Jachtfonds in het voorwoord.

Gelukkig niet, is dan de eerste reactie, want een lijvig standaardwerk zou drie á viermaal zoveel kosten en de gebruiker wellicht overweldigden door alle problemen en oplossingen. Dankzij het Jachtfonds is de prijs alleszins acceptabel en door de degelijk "ouderwetse" layout, grote letters en stevig papier doet het geheel heel plezierig en toegankelijk aan.

Een boek dat niet op ieders boekenplank, maar juist veel gebruikt in auto of jachthut en op de werktafel hoort te liggen.

Voor de prijs hoeft men het niet te laten: de verkoopprijs is f 20,-, toegezonden wordt het f 24,-; bestelwijze: overmaken van dit bedrag op postgironr. 852600 of via de Rabobank Renkum, rek.nr. 35.50.00.318.

H.E.

Boekbespreking II

Sinds kort heeft de Vereniging "Het Reewild" een nieuw boekje over reewild in haar pakket. De titel luidt "Rehwild Heute". De auteur van dit werk, Bruno Hespeler, is een praktijkman, die weet waar hij over spreekt. In de duitse vakliteratuur is Hespeler een veel besproken persoon, die, omdat hij met heilige huisjes afrekenet nogal wat reacties oproept en velen tegen de schenen schopt.

Dit boekwerk gaat over het ontstaan en de verspreiding van het reewild, het aanspreken, zin en onzin van vererving, de problematiek van de telling, verbetering natuurlijk voedsel, het beheer, bijvoeren ja of nee, de invloed die reeën hebben op de bosbouw en tenslotte bejaging op een wijze die niet ieders wijze zal zijn, maar wel effectief is en volgens de auteur veel minder verontrusting geeft.

Het is een boek dat ik bijzonder kan aanbevelen bij een ieder die op een moderne wijze reewild wil beheren. Te verkrijgen bij de administratie van onze Vereniging, Mevrouw J. E. van Herp, Landjonker 19, 3834 CL Leusden, tel. 033-942032; de kosten zijn f 37,50 (excl. portokosten).

G.W.B.

Foto- en jachtreizen naar
Afrika . . .

. . . kunnen nu al worden
geboekt voor het
voorjaar 1990

Waterbok

Vraag vrijblijvend inlichtingen: NIMROD TOURS,
Postbus 512, 3740 AM Baarn

Gratis praktijkinformatie

De reewildjager die wildbeheer en biotoopverbetering hoog in het vaandel geschreven heeft, kan zijn kennis t.a.v. **aanleg en beheer van wildweiden** ondersteunen met enkele nieuwe uitgaven.

In het **Praktijkboek biotoopverbetering** is hieraan speciale aandacht besteed in het kader van de verbetering van de voedselsituatie van het wild.

Daarnaast is de leverancier van het wildweidemengsel zo vriendelijk geweest een **speciale kleurenbrochure** uit te geven waarin alle in- and-outs van beheer zijn vermeld.

Een deskundige grondbewerking blijkt dé sleutel tot succes te zijn, waarvan men gedurende de omloop van vier á vijf jaar veel plezier kan beleven.

De aanbevolen aanlegperiode is **augustus/september** en deze tip van de grasexperts zullen we natuurlijk goed ter harte moeten nemen, want ook zij als leverancier hebben een groot belang bij het welslagen van uw wildweide.

Het mengsel van 6 grassen, 3 klavers, lucerne en een kleine bijmenging van bladkool en siletta wordt in hoeveelheden van 10 kg verpakt, voldoende voor ca. 0.30 ha. Aangezien gestreefd wordt naar meerdere kleinere akkers in plaats van enkele "voetbalvelden", kan met één verpakking van 10 kg voorzien worden op 2, mogelijk 3 wildweiden.

Erg attent is door de samenstellers van de brochure nog eens gewezen op de mogelijkheden van éénmalige subsidiëring door het **Jachtfonds**

bij de eerste aanleg. Een percentage van 30 tot max. 60% van de kosten van grondbewerking/ontginning, bodemanalyse, aankoop meststoffen en zaaigoed behoort voor jachthouders tot de mogelijkheden! De brochure kan gratis verkregen worden na een telefonisch verzoek (tel. 08818-1545) of een briefje (Barenbrug Holland bv, Stationsstraat 40, 6678 AC Oosterhout (Gld.).

J. Beekhuis.

Gemerkt reewild op het eiland Föhr

Een bijdrage tot de ouderdomsbepaling van het reewild hebben een aantal jagers uit Föhr geleverd.

Zij hebben in de laatste 10 jaren 172 reekalveren gemerkt. De merken zijn aan het eind van ieder jaar in de reewildring waar overigens ook de terugmeldingen verzameld zijn, geregistreerd. Gemerkt werd in een drietal revieren te weten één van 727 ha; 420 ha en 548 ha.

Deze drie gebieden zijn een doorsnede van de op het eiland voorkomende biotopen. De 172 gemerkte dieren zijn te verdelen in 118 bok- en 54 geitkalveren. Uit deze verhouding meende men te mogen afleiden dat de verhouding van de geboren reekalfjes op Föhr 2 : 1 is. (Dit is te betwijfelen, red.).

De exakte ouderdomsbepaling van de tot nu geschoten dieren en de daarbij behorende kaken, leveren een interessante kijk op de zaak.

Bij stukken van een aanwijsbare leeftijd van drie jaar was een slijtage aan het gebit van vijf jaar te zien, terwijl omgekeerd ook het geval was. Stukken van gelijke leeftijd vertoonden soms zeer uiteenlopende slijtageverschijnselen - die wel tot schattingsverschillen van maximaal 3 jaar uit een liepen - zelfs kaakhelften van één stuk gaven een verschil in slijtage van 2 jaar te zien (wordt op de tentoonstellingen bij ons ook door de keurmeesters meer dan eens waargenomen). Veel van deze wederwaardigheden zijn bekend, doch in dit geval is door het grote aantal en het sinds 10 jaren onafgebroken merken van de dieren een exakter overzicht te zien. We mogen hopen in de komende jaren hier meer over te vernemen als er nog oudere stukken terug gemeld worden.

G.W.B.

Enkele praktische tips over voerakkers en likstenen

Onlangs tijdens de reebronst waren onze fotograaf Th. Litjens en ondergetekende op bezoek bij een bevriende jachtopzichter op een schitterend landgoed hier in het Brabantse.

Naast de grote reewildkennis, die deze wildschut in huis heeft (rode punten worden er in zijn veld niet geschoten!) is hij ook bijzonder goed op de hoogte met de aanleg en onderhoud van voerakkers voor het wild en het omgaan en werken met

landbouwmachines. Zijn land- en tuinbouwkundige achtergrond komt hem hierbij uitstekend van pas.

Vol trots laat hij dan ook aan ons na de ochtendaanzit in zijn veld (8 verschillende reeën gezien!) zijn diverse prachtige resultaten zien, die zijn aangelegd op diverse brandgangen en braakliggende stukjes landbouwgrond.

Dit is wildbeheer in optima forma! Alle kritisie aan de zijlijn in Nederland zouden in feite zoiets moeten zien! Ook op het gebied van likstenen kon hij het nodige laten zien, die overigens niet alléén van toepassing zijn voor reewild, mits niet te hoog opgehangen.

Handig was ook de eenvoudige en onopvallende manier van plaatsen in het veld. Hier volgen enkele praktische tips, die wij van hem ontvingen op dit gebied en die ik U op mijn beurt beslist niet wil onthouden.

Alvorens te beginnen met de aanleg van uw voerakker (klein of groot) komen er verschillende dingen naar voren (o.a. de ligging). Voerakkers hebben in het algemeen veel licht nodig, dus de aanleg liefst niet onder of in de schaduw van bomen. Licht het stuk grond braak, dan kunt u deze grond eerst onkruid- en kweekvrij maken (b.v. met roundup). Het onkruid een week laten afsterven, daarna bemesten met runderdrijfmest of stalmest, liefst geen mestvarkensdrijfmest, omdat daar veel koper inzit; dit kan schadelijk zijn voor het reewild. De grond daarna frezen en bekalken met ongeveer 30 kg. landpoederbouwkalk per are (100 m²), vervolgens ploegen en veertien dagen later kunt u uw voerakker inzaaien. Indien u geen drijf- of stalmest kunt bemachtigen, dan kunt u ook kunstmest gebruiken en wel ongeveer 8 kg super, 5 kg patentkali en 3 kg kieseriet per are, indien wenselijk stikstof naar behoefte bijstrooien. Ook kunt u mengmest gebruiken. De hoeveelheid bedraagt dan 10 kg en 3 kg kieseriet per are. Kieseriet is een meststof die het magnesiumgebrek opheft.

Magnesiumgebrek kunt u meestal waarnemen, als het gewas in plaats van heldergroen, geel opkomt. Wilt u geen gebruik maken van chemische onkruidbestrijding, dan moet u uw zaad op rijen zaaien, waarna u het dan gemakkelijk kunt schoffelen. Bent u van plan om verschillende zaden door elkaar te mengen, vraag dan eerst advies, want niet alle zaden passen bij elkaar.

Mengsel voor Wildakkers

Zoetmengsel. Zaaitijd: maart t/m mei. Voor alle wildsoorten. Zaaizaadhoeveelheid: 50 kg per ha. Prijs per kg f 6,50 inclusief b.t.w.. Zoetmengsel bestaat uit: Tarwe, gerst, rogge, haver, boekweit, zonnepit, korrelmais, mosterdzaad, bladramanas, serradella, zoete lupinen, wikken, anijszaad, bladkool, mergkool, knollen, veldbonen, erwten, rode klaver, lucerne en graszaad.

Herfstmengsel

Zaaitijd: juni t/m augustus. Wildsoorten: Fazant, patrijs en haas. Zaaizaadhoeveelheid: 4 kg per ha. Prijs per kg f 50,- inclusief b.t.w..

BEMIDDELINGSBURO SILVERTANT

SPECIALIST IN JACHTREIZEN NAAR:

o.a. BULGARIJE - CHINA - OOSTENRIJK - SCHOTLAND

Gaarne willen wij U informatie en referenties toezenden, o.a. een referentie, die reeds 5 jaar met ons buro in zee is gegaan t.w. "Zesender" tel.: 076-612293

Wilhelminastraat 23 - 6391 JS Landgraaf - Telefoon 045-311286

Herfstmengsel bestaat uit: Stoppelknollen, spruitkool, mergkool, bladkool, zomerkool, zomerraapzaad, bladramanas en anijszaad. Het verdient aanbeveling om eerst uw akkers onkruidvrij te maken.

De zaaizaadhoeveelheid hangt sterk af van de wildbezetting. Enkele gewassen zijn ook geschikt voor dekking in de winter, o.a. maissorten en de herfstgewassen. Wanneer u groenvoer en dekking voor het wild wilt hebben, dan is de beste zaaitijd juni/juli.

Hiervoor komen in aanmerking bladramanas, alle koolsoorten en stoppelknollen. U hebt dan eerst bloei (rijk insectenleven) en daarna voer en dekking tot laat in de herfst.

Verder zijn er diverse mengsels te maken voor iedere diersoort die u maar wenst.

Graszaden: Er zijn diverse soorten graszaden te koop, o.a. enkelvoudige of gemengde wildakkerzaden, ook voor schrale - of schaduwrijke gronden.

Soort	Hoogte	Zaaitijd	kg per ha	wildsoort
Boekweit	70 cm	mei/juni	130	faz., patr., ree
Spurry	20 cm	hele jaar	20	haas, ree, patr.
Lupinen (zoet)	50 cm	hele jaar	150	ree, fazant
Lupinen (bitter)	60 cm	hele jaar	150	ree
Zomerrogge	90 cm	maart/april	150	alle wild
Winterrogge	100cm	najaar	150	alle wild
Zomertarwe	80 cm	maart/april	150	alle wild
Wintertarwe	80 cm	najaar	150	alle wild
Zomergerst	70 cm	maart/april	120	alle wild
Wintergerst	70 cm	najaar	120	alle wild
Klaver	70 cm	maart/april	130	alle wild
Korrelmais	180 cm	april/mei	35	alle wild
Suikermais	180 cm	april/mei	35	alle wild
Wikken	50 cm	vanaf maart	20	veerwild
Erwten	50 cm	maart/april	200	duif/fazant
Duivenbonen	80 cm	maart/april	350	duif/fazant
Mosterdzaad	100 cm	mrt. tot aug.	10	veerwild
Anijszaad	30 cm	mrt. tot aug.	12	fazant, patr., ree
Rode klaver	25 cm	hele jaar	12	haas, veerwild, ree
Witte klaver	15 cm	hele jaar	10	haas, veerwild, ree
Zonnebloemzaad	200 cm	voorjaar	20	veerwild
Bladramanas	75 cm	mrt. tot aug.	25	ree, haas, fazant
Serradella	60 cm	hele jaar	60	ree, haas, fazant
Zomerkoolzaad	70 cm	mrt. tot juli	10	veerwild, haas
Winterkoolzaad	70 cm	herfst	10	veerwild, haas
Mergkool	70 cm	hele jaar	15	ree, haas, fazant
Bladkool	70 cm	hele jaar	12	ree, haas, fazant
Spruitkool	70 cm	hele jaar	10	ree, haas, fazant
Koolraap	30 cm	voorjaar	15	ree, haas
Voederbieten	40 cm	voorjaar	10	ree, haas
Stoppelknollen	30 cm	juli/aug.	3	haas, fazant, patr.
Aardperen	200 cm	voorjaar	1500	ree, haas, faz.
Graszaden	div.	hele jaar	40	ree, haas, konijn

Informatie. Rockie Mineralen Likstenen. Rockie likstenen zijn goed weerbestendig en bevat geen koper. Rockie Geel. Voor algemeen gebruik, bevat o.a. kobalt; verschijnselen van kobaltgebreken kunnen zijn: likzucht, bloedarmoede, groei-stoornissen, weinig eetlust, lusteloosheid, vermageren en ruige vacht.

Rockie Fos.

Voor groei en vruchtbaarheid. Bevat o.a. 10% Fosfor, is van belang voor de skeletopbouw en voor een goede hormoonwerking, bevat verder alle essentiële mineralen.

Voor verdere informatie: Hofman Agrarische produkten b.v., Grimbergerweg 11, 7467 PR Notter, Tel. 05480-12979.

Een en ander is relatief gezien beslist niet duur, het kost wat moeite, maar het is sterk voldoening gevend!

ZESENDER

Rectificatie:

Abusievelijk werd verzuimd in ons vorig nummer de vervaardiger van de illustratie op pagina 12 te vermelden. De tekenaar was de heer J. Neutel te Haulerwijk.

Berekende Analyses	Geel voor alle dieren	Fosfor voor alle dieren
Fosfor (P)	-	10%
Calcium (Ca)	-	8,5%
Magnesium (Mg)	1000 mg/kg	5000 mg/kg
Mangaan (Mn)	100 mg/kg	2500 mg/kg
Kobalt (Co)	100 mg/kg	50 mg/kg
Jodium (I) (PCOP)*	50 mg/kg*	300 mg/kg
Zink (Zn)	120 mg/kg	300 mg/kg
IJzer (Fe)	200 mg/kg	3000 mg/kg
Koper (Cu)	-	-
Selenium (Se)	20 mg/kg	10mg/kg
Natrium (Na)	38%	20%
Vitamine D ₃	-	50000 iu/kg
Bambermycin	-	-
Gewicht per liksteen	10 kg of 2 kg	10 kg
Verpakking	2 x 10 kg of 10 x 2 kg	2 x 10 kg

Adressen districtshoofden en assistenten Fauna-aangelegenheden van de Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer

Provincie Groningen

Districtshoofd:
C. L. M. v.d. Rakt
Assistent:
L. Tervelde
Engelsekamp 6
Postbus 30027
9700 RM Groningen
Tel.: 050-239111/232328

Provincie Friesland

plv. Districtshoofd:
H. J. Leerink
Assistent:
A. J. Smit
Tesselschadestraat 7
Postbus 2003
8901 JA Leeuwarden
Tel.: 058-955255

Provincie Drenthe

Districtshoofd:
M. A. Roetert Steenbruggen
Assistent:
R. Schuitemaker
Mandemaat 3
Postbus 111
9400 AC Assen
Tel.: 05920-27324

Provincie Overijssel

Districtshoofd
Overijssel-Noord:
R. Hoeve
Districtshoofd
Overijssel-Zuid:
W. Nab
Assendorperdijk 2
Postbus 10051
8000 GB Zwolle
Tel.: 038-210533

Provincie Flevoland

Districtshoofd:
J. Eising
Assistent:
A. Dekker
Maerlant 16
Postbus 1021
8200 BA Lelystad
Tel.: 03200-22666

Provincie Gelderland

Districtshoofd:
H. A. Bardoel
Assistent:
M. L. W. van Bebber
Districtshoofd:
T. A. M. Dikker
Assistent:
T. S. P. Moolenaar
Rosendaalsestraat 64
Postbus 9079
6800 ED Arnhem
Tel.: 085-579111

Provincie Utrecht

Districtshoofd:
G. Kreton
Museumlaan 2
3581 HK Utrecht
Tel.: 030-520834

Provincie Noord-Holland

Districtshoofd:
A. W. Kamminga
Assistent:
P. Pilkes
Districtshoofd:
J. Eising
Assistent:
A. Dekker
Linnaeuslaan 2
Postbus 3005
2001 DA Haarlem
Tel.: 023-186160

Provincie Zuid-Holland

Districtshoofd:
J. Verhulst
Assistent:
J. Woudstra
Muzenstraat 30
Postbus 30119
2500 GC Den Haag
Tel.: 070-624611

Provincie Zeeland

Districtshoofd:
P. C. Remijnse
Assistent:
H. S. Zandstra
Westingel 58
4461 DM Goes
Tel.: 01100-37911/37254

Provincie Noord-Brabant

Districtshoofd:
G. A. J. M. Schram
Districtshoofd:
L. C. Wijlaars
Assistent:
A. M. M. van Mierlo
Prof. Cobbenhagenlaan 225
Postbus 1180
5004 BD Tilburg
Tel.: 013-678755

Provincie Limburg

Districtshoofd:
W. van Loenen
Assistent:
L. J. J. Heykers
Lindanusstraat 2A
Postbus 103
6040 AC Roermond
Tel.: 04750-34251